Јавна Установа Национален парк Шар Планина

Предлог - Годишна програма за заштита на природата во Национален парк Шар Планина за 2025 година

Согласно член 98 став (5) од Законот за заштита на природата ("Службен весник на Република Македонија" бр.67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16, 113/18 и "Службен весник на Република Северна Македонија" бр.157/21) и член 7 став (5) од Правилникот за содржината на плановите за управување со заштитените подрачја и годишните програми за заштита на природата („Службен весник на РМ“ бр.26/2012), Управниот Одбор на Јавната Установа Национален парк Шар Планина ја предлага следната **„Предлог годишна програма за заштита на природата за 2025 година“**.

Годишната програма за заштита на природата за 2025 година е изготвена согласно активностите кои се предвидени во „План за управување за Националниот парк Шар Планина за период 2022 - 2031“, кој е изготвен согласно Законот за заштита на природата ("Службен весник на Република Македонија" бр.67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16, 113/18 и "Службен весник на Република Северна Македонија" бр.157/21) и согласно член 5 став (2) од Правилникот за содржината на плановите за управување со заштитените подрачја и годишните програми за заштита на природата („Службен весник на РМ“ бр.26/2012).

Содржина

Содржина 3
1. Вовед 5
2. Визија 6
3. Донации и финансии 7
4. Планирани активности за 2025 година во однос на заштита и одржливо користење 8
Програма за зачувување и мониторинг на природното наследство 8
1.3 Оперативен план за 2025 за мерки за зачувување на видовите 9
1.4 Оперативен план за 2025 за мониторинг на клучните видови 9
1.5. Оперативен план за 2025 за истражување на природните вредности 9
1.6. Граѓанска наука за мониторинг 10
Програма за одржливо управување со природните ресурси 10
2.1. Оперативен план за 2025 за одржливо користење на шумите 10
2.2. Оперативен план за 2025 за одржливо користење на планинските пасишта 11
2.4. Оперативен план за 2025 за одржливо користење на растенија и плодови собрани од природата 11
2.5. Оперативен план за 2025 за одржливо управување со дивите животни 12
2.6. Оперативен план за 2025 за одржливо користење на водите 12
2.7. Оперативен план за 2025 за воспоставување систем за заштита од шумски пожари 13
Програма за управување со живеалишта и екосистеми 13
3.2. Оперативен план за 2025 за управување со живеалишта во согласност со целите за зачувување 14
3.3. Оперативен план за 2025 за мониторинг на живеалишта 14
3.4. Оперативен план за 2025 за управување со податоци за природните вредности 15
Програма за управување со културното наследство 15
4.2. Оперативен план за 2024 за одржување на културните вредности 16
Програма за развој на одржлив туризам 16
5.1. Оперативен план за 2025 за развој на Стратегија за туризам за Национален парк Шар Планина 17
5.2. Оперативен план за 2025 за соработка со локалните актери и туристичките субјекти 18

5.3. Оперативен план за 2025 за воспоставување и одржување на инфраструктура за посетители ... 18
5.4. Оперативен план за 2025 за воспоставување систем за посетители ... 19
Програма за локален развој ... 20
6.1. Оперативен план за 2025 за финансирање на локалниот развој ... 20
6.4. Оперативен план за 2025 за известување и мониторинг на урбанизацијата 21
Програма за информирање, подигање на јавната свест и едукација ... 21
7.1. Оперативен план за 2025 за развој на инфраструктура за едукација за животната средина ... 22
7.2. Оперативен план за 2025 за комуникација, вклучително активности на социјалните мрежи ... 22
Програма за управување, менаџмент, организација на работата и финансирање .. 22
8.2. Оперативен план за 2025 за лидерство ... 23
8.3. Оперативен план за 2025 за управување со човечки ресурси ... 23
8.4. Оперативен план за 2025 за финансиско управување ... 24
8.5 Оперативен план за 2025 за административно известување и документирање ... 24
8.6 Оперативен план за 2025 за комуникација и соработка ... 24
5. Дополнителни активности ... 26

1. Вовед

Собранието на Република Северна Македонија на 30 јуни 2021 година донесе одлука дел од Шар Планина да биде прогласен за Национален парк. Законот за прогласување на дел од Шар Планина за Национален парк пропишува дека една година по прогласувањето на заштитеното подрачје (6 јули 2021 година), треба да биде усвоен План за управување од страна на Јавната установа која раководи со заштитеното подрачје и соодветно на тоа истиот беше изработен и одобрен од страна на владата на РСМ.

Со тоа се поставија основите за функционирање на НП и неговата севкупна цел е систематски да се зачува биолошката разновидност, со внимателно и концептуално анализирање пред се на директните и индиректните притисоци, закани и нивно решавање преку спроведување соодветни и сеопфатни мерки, постапки и политики. Исто така, планот вклучува разни пристапи за поддршка на одржлив локален, регионален и општествен економски и туристички развој и зголемување на придобивките за локалното население.

Согласно Планот за управување со Националниот парк Шар Планина, Јавната Установа Национален парк Шар Планина ја изработи оваа Годишна Програма за заштита на природата во Национален парк Шар Планина за 2025 година.

2. Визија

Националниот парк Шар Планина е подрачје со извонредни природни вредности, каде видовите, живеалиштата и екосистемите е неопходно соодветно да се управуваат за да се сочуваат за идните генерации. Локалното население е информирано и активно вклучено во зачувувањето на природата и ги ужива придобивките од екосистемските услуги и туризмот, кој го поттикнува развојот на локалните заедници преку почитување на нивната економска, социјална и културна различност. Посетителите уживаат во можностите за еко-туризам, а туристичките активности се во хармонија со целите за зачувување на природните вредности. Националниот парк Шар Планина е посакувана дестинација за домашните и странски туристи и се наоѓа на 20-те најпосакувани туристички дестинации во Европа.

Согласно Законот за заштита на природата и НП Шар Планина, основните цели на паркот за 2025 година се следните:

- Да воспостави систем за редовна контрола и мониторинг на противзаконските дејствија кои се случуваат на територија на паркот;
- Да се одржуваат, зајакнуваат и следат биодиверзитетот и природните вредности, вклучително и дивите видови, живеалиштата и екосистемите, физичките (геолошки, геоморфолошки, педолошки и хидролошки) карактеристики и пределите;
- Да се обезбеди одржлив начин на користење на природните ресурси. Нивното користење обезбедува приход за локалните заедници и придонесува за финансирање на јавните и приватни претпријатија кои делуваат на територија на Националниот парк и на самиот парк (Јавно Претпријатие Пасишта, мали хидро електрани, АД ЕСМ, ЕЛЕМ ТУРС, мобилни оператори, локални јавни субјекти и други) додека бенефитот на ЈУНПШП треба да го гледа во наплатата на ЕСУ од овие субјекти;
- Да се обезбеди дека управувањето со живеалиштата и екосистемите е во согласност со целите за заштита утврдени на национално и меѓународно ниво;
- Да се заштитат и промовираат разновидноста на пределите и културното и историското наследство на паркот, вклучително глацијалните предели и традиционалниот предел кој се развивал низ вековите преку интеракција на локалното население со природата;
- Да придонесе кон воспоставување на систем за справување со отпад и со цврст отпад во сите високопланински села на територија на НП Шар Планина и тоа во сите седум општини.
- Да воспостави систем за наплата на надоместоци. Во Март 2024 валадата на РСМ донесе одлука за дефинирање на надоместоците за посетители, додека УО на ЈУНПШП усвои тарифник за наплата на давателите на услуги;
- Да се обезбедат информации и да се подигне свеста за природните и културните вредности, целите на зонирањето на заштитените подрачја, ограничувањата и мерките за заштита, како и за придобивките кои Националниот парк ги овозможува за локалното население. Понатаму, да се понудат едукативни активности за сите посетители и целни групи со цел да можат да ги доживеат вредностите на Националниот парк;
- Да се имплементира ефикасно управување, планирање, стратешки развој и силни капацитети кои ќе обезбедат постојани и одржливи финансиски ресурси.

3. Донации и финансии

Националниот парк Шар Планина, како и другите заштитени подрачја во Македонија функционира на принципот самофинансирање. Министерството за животна средина и просторно планирање, обезбеди финансиска подршка наменета за основање на институцијата, додека во 2024 преку проект обзебеди намески средства во вредност од 100.000 евра, истите се одобрени но не се реализирани. Очекуваме оваа финансиска подршка да се реализира во 2025, бидејќи со тие средства предвидено е покрај останато да се ефектуира во практика системот за електронско плаќање на надоместоците како еден од најважните начини за обезбедување на финансиска стабилност на институцијата.

Во 2025 година ќе продолжи и грантовата поддршка од ПОНТ која се однесува на периодот од 2024-2026 година наменета за зачувување на природните вредности на Националниот Парк Шар Планина.

Исто така, во 2025 година продолжува и поодршката од Глобал Конзервејшн, организација која е насочена кон справување со илегалните активности и безбедносните аспекти кои се однесуваат на техничката служба на институцијата и на посетителите.

Во планот за управување проектирани се редовни оперативни трошоци од 889 752 евра/ годишно (табела бр.30), на институцијата за 2025 година.

Во овој момент дефинирани расположливи средства во 2025 г. со поголема извесност се:

- 246.000 евра од ПОНТ
- 100.000 евра од Глобал Конзервејшн
- 100.000 евра од Државен буџет

Мора да се напомене дека дополнително на овие трошоци секојдневно се соочуваме со трошоци поврзани со активостите на терен како што се справувањето со пожарите, безбедност на посетителите, справување со отпадот во длабоките делови на планината, одржување на постоечката инфраструкура, локалитети, и др.

Проектот финансиран од ГЕФ „Зачувување на биолошката разновидност, одржливо управување со земјиштето и одржлив развој на туризмот во РСМ“ кој треба да се спроведе во соработка со МЖСПП и УНЕП, е целосно дизајниран за поддршка на ЈУНПШП при спроведување на планот за управување. Овој проект беше предвиден да започне со реализација на активности во 2024 но очекувано е дека проектните активности од сите компоненти ќе почнат во 2025 година, а институцијата ќе биде директно инволвирана во спроведувањето и координацијата на проектните активности со директен грантов договор кој ќе ги олесни оперативните трошоци на институцијата.

Преку паралелна директна грантова поддршка која ПОНТ ја обезбедува за неколку граѓански организации како ЦНВП, Еко Свест, ПК Љуботен, ЦЕД, АЛЦДФ и низа локални граѓански организации кои во функција на подгрантисти се очекува дека ќе придонесат кон спроведување на активности од планот за управување со Национален парк Шар Планина.

Според прикажаното погоре, расположливите средства за 2025 година во висина од 446.000 евра се половина од потребните годишни средства што значи дека ЈУНПШП и покрај тековните проекти и поддршка, продолжува да се соочува со значаен финансиски дефицит, средства неопходни да се исполнат сите предвидени активности од планот за управување. Од тие причини ЈУНПШП во 2025 година останува отворена за соработка и воспоставување на нови партнерства кои ќе придонесат кон исполнување на предвидените активности во планот за управување со Национален парк Шар Планина.

4. Планирани активности за 2025 година во однос на заштита и одржливо користење

Во согласност со Правилникот за содржината на плановите за управување со заштитените подрачја и годишните програми за заштита на природата во продолжение се прикажани планираните активности кои Ј.У.Н.П. Шар Планина ќе ги спроведе во 2025 година.

За 2025 година, Јавната Установа НП Шар Планина има основен приоритет да ги обезбеди потребните материјални средства и човечки ресурси за спроведување на долу опишаните програми, потпрограми и активности во нив. Основните средства потребни за функционирање и спроведување на оперативните програми се далеку поамбициозни од расположливите средства на установата и покрај обезбедените три донаторски поддршки, Владата на Република Северна Македонија, ПОНТ, Global Conservation и UNEP.

Активностите се претставени табеларно и се организирани во осум Програми со по неколку потпрограми за кои се наведени индикатори за завршување на активностите и можни извори на финансирање. За разлика од првите две години од основањето на институцијата кога во фокусот беше административното воспоставување на институцијата, за 2025 година се предвидени активности за сите Програми со главен фокус на воспоставување мониторинг на избраните клучни видови и клучни хабитати.

Реализацијата на активностите зависи од успехот за генерирање на финансиски средства преку наплатата на дел од услугите кои се наведени во тарифникот одобрен од Владата на Македонија и во голема мера зависи од можностите за доекипирање на потребниот број вработени лица.

Приоритетот во 2025 година ќе биде даден на активностите со *приоритет 1 и 2*, а активностите кои нема да се завршат во 2025 година ќе се префрлат и реализираат во 2026 година.

Со цел полесно пронаоѓање на програмите, потпрограмите и активностите во Планот за управување, задржана е нумерацијата од Планот за управување.

Програма за зачувување и мониторинг на природното наследство

Националниот парк Шар Планина поседува важно природно наследство што треба да биде зачувано. Програмата за зачувување и мониторинг на природното наследство е директно поврзана со исполнувањето на визијата на паркот – и понатаму да биде жариште на биолошката разновидност. Главна цел на програмата е мониторинг, одржување и унапредување на природните вредности, вклучително диви видови, физички (геолошки, геоморфолошки, педолошки и хидролошки) карактеристики и предели. Програмата ќе се реализира преку следните потпрограми и оперативни активности:

Потпрограма	Конкретни цели
1.3 Зачувување на клучните видови	Да се обезбеди долгор. заштита на природните вредности (поволен статус на зачувување во согласност со нац. и меѓународните стандарди).
1.4 Мониторинг на клучните видови	Да се развие и имплементира практичен, економичен, ориентиран

Потпрограма	Конкретни цели
	кон резултати, лесен за комуникација, систем за следење на клучните видови и предели, како основа за идно управување со природните вредности
1.6 „Граѓанска наука“ за мониторинг	Да се обучуваат и вклучуваат луѓе од локалната заедница или редовни посетители во следењето на клучните видови и предели.

1.3 Оперативен план за 2025 за мерки за зачувување на видовите

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
1.3.1 Развој и имплементација на мерки за заштита за клучните видови	Воспоставена е програма за заштита на клучните видови	**Државен буџет**, ПОНТ и Глобал Конзервејшн
1.3.3 Подготовка на посебен план за управување со риболовот во реките во Националниот парк	Подготвен и одобрен Посебен план за управување со риболов	Донатори

1.4 Оперативен план за 2025 за мониторинг на клучните видови

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
1.4.2 Мониторинг на клучните видови цицачи (со исклучок на лилјаци)	Подготвени протоколи за мониторинг, собрани податоци од мониторингот во ГИС, годишни извештаи и конечен извештај за резултатите во 2026 година	**Државен буџет**, ПОНТ и Глобал Конзервејшн
1.4.5 Мониторинг на клучните видови растенија, габи и мовови	Подготвени протоколи за мониторинг, собрани податоци од мониторингот во ГИС, годишни извештаи и конечен извештај за резултатите во 2026 година	**Државен буџет**, ПОНТ и Глобал Конзервејшн

1.5. Оперативен план за 2025 за истражување на природните вредности

1.5.2 Истражување за еутрофикација на Боговинско Езеро	Подготвен извештај од истражувањето за еутрофикација на Боговинско езеро	**Државен буџет**, ПОНТ и Глобал Конзервејшн

1.6. Граѓанска наука за мониторинг

1.6.1 Развој и имплементација на Програмата за „граѓанска наука“ за мониторинг	Најмалку 20 лица од локалните села учествуваат во оваа програма; годишни извештаи и конечен извештај во 2026 година	Сопств.буџет и ПОНТ

Програма за одржливо управување со природните ресурси

Националниот парк Шар Планина е дом на голем број природни ресурси со кои треба да се управува на одржлив начин. Програмата за одржливо управување со природните ресурси ќе придонесе за исполнување на визијата на паркот за воспоставување рамнотежа помеѓу профитот и зачувувањето на природата, на начин кој не го загрозува опстанокот на видовите.

Главна цел на програмата е природните ресурси на Националниот парк Шар Планина да се користат на одржлив начин, нивната употреба да обезбедува приход за локалните заедници и да ги зачува природните ресурси. Програмата ќе се реализира преку следните потпрограми и оперативни активности:

Потпрограма	Конкретни цели
2.1 Одржливо користење на шумите во согласност со посебните планови за управување со шумите	Шумите во паркот се управуваат во согласност по принципите за зачувување на природата.
2.2 Одржливо користење на планинските пасишта и полуприродни пасишта	Користењето на пасиштата е надгледувано и одржливо; соработка со ЈПСП и со локални земјоделци.
2.4 Одржливо користење на растенија и плодови собрани од природата	Во соработка со локалното население
2.5 Одржливо управување со дивите животни	Да се зголеми бројот на видови и да се обезбеди редовен мониторинг на дивите животни
2.6 Одржливо користење на водите	Редовен мониторинг и мерки за намалување на негативните ефекти врз животната средина.
2.7 Воспоставување систем за заштита од шумски пожари	Мониторинг, рано интервенирање и ефикасна заштита од пожари

2.1. Оперативен план за 2025 за одржливо користење на шумите

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
2.1.1 Подготовка на посебен план за заштита и одгледување на шумите	Подготвен и одобрен посебен план за заштита и одгледување на шумите	УНЕП

2.1.2 Подготовка и имплементација на годишна програма за одржливо управување со шумски живеалишта	Подготвен и имплементиран план	Сопств.буџет и УНЕП

2.2. Оперативен план за 2025 за одржливо користење на планинските пасишта

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
2.2.1 Инвентаризација на пасишта и бачила извршена и достапна во ГИС	Направена е инвентаризација на сите бачила во подрачјето достапна во ГИС, вклучувајќи капацитет за испаша, состојба на бачилата и инфраструктурата поврзана со нив, влијание врз чувствителните живеалишта	Сопств.буџет, УНЕП, и др.
2.2.5 Подобрување на засолништата, патиштата и на друга инфраструктура поврзана со бачилата	Извештај за подобрување на засолништата и на поврзаната инфраструктура поврзана со бачилата	**Државен буџет**, сопств.буџет, УНЕП, и др.

2.4. Оперативен план за 2025 за одржливо користење на растенија и плодови собрани од природата

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
2.4.1 Развој на интерни процедури и правилници за дозволи за собирање и систем за контрола во паркот	Развиени процедури, правила, систем за дозволи	**Државен буџет**, УНЕП и ПОНТ
2.4.2 Програма за проценка на ресурсите и мониторинг на минимум 3 видови кои се собираат за комерцијална употреба	Извршена е проценка на ресурсите за видовите што се предмет на собирање; направен е мониторинг за истите видови од економски интерес	**Државен буџет**, УНЕП и ПОНТ и други.
2.4.3 Воспоставување систем за регистрација на собирачи	Воспоставен систем; издадени лиценци; едуцирани собирачи	**Државен буџет**, УНЕП и ПОНТ
2.4.4 Воспоставување контролен механизам за собирање на растенија и плодови од природата	Број на контроли во подрачјата на Националниот парк	**Државен буџет** и Global Conservation
2.4.5 Програма за култивирање на критични растенија од природата	Подготвен План за 3 пилот места за култивирање	ПОНТ и други.

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
2.4.1 Развој на интерни процедури и правилници за дозволи за собирање и систем за контрола во паркот	Развиени процедури, правила, систем за дозволи	**Државен буџет**, УНЕП и ПОНТ
2.4.2 Програма за проценка на ресурсите и мониторинг на минимум 3 видови кои се собираат за комерцијална употреба	Извршена е проценка на ресурсите за видовите што се предмет на собирање; направен е мониторинг за истите видови од економски интерес	**Државен буџет**, УНЕП и ПОНТ и други.
2.4.7 Програма за поддршка на пчеларството, превенција на штети и мерки за надомест на штети од диви животни	Воспоставен механизам за програма за прекугранична контрола; годишни извештаи од контролите	**Државен буџет**, УНЕП и др.
2.4.8 Развој на програма за прекугранична контрола со Националниот парк Шари од Косово, вклучително и обука на ренџери за мониторинг	Воспоставен механизам за програма за прекугранична контрола; годишни извештаи од контролите	**Државен буџет**, Global Conservation, и други.

2.5. Оперативен план за 2025 за одржливо управување со дивите животни

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
2.5.2 Развој и имплементација на мониторинг на диви животни	Годишни извештаи од мониторинг на диви животни	**Државен буџет** Global Conservation и ПОНТ

2.6. Оперативен план за 2025 за одржливо користење на водите

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
2.6.1 Креирање база на податоци за управување и мониторинг на водите	Креирана и одржувана база на податоци за управување и мониторинг на водата	**Државен буџет**, ПОНТ и Еко Свест
2.6.3 Воспоставување Програма за мониторинг на еколошкиот проток во реките со мали хидроцентрали	Подготвена е Програма, редовен мониторинг на еколошкиот проток и годишни извештаи	**Државен буџет**, ПОНТ и Еко Свест
2.6.4 Воспоставување механизам за известување и санкционирање за прекршување на еколошкиот проток во реките со мали хидроцентрали	Воспоставен и имплементиран механизам за известување за еколошкиот проток	**Државен буџет**, ПОНТ и Еко Свест

2.7. Оперативен план за 2025 за воспоставување систем за заштита од шумски пожари

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
2.7.2 Спроведување Програма за превенција од пожари, вклучително и воспоставување на мониторинг систем, едукација на ренџери и локално население	Спроведени бројни активности за превенција од пожари, годишни извештаи	Сопствени сред. и донатори.
2.7.3 Програма за одржување на патиштата за заштита од пожари, набавка на опрема и возила за ренџерските служби, опрема за брза интервенција	Набавена опрема, противпожарните патишта се одржуваат и поставени се резервоари за вода	Донатори

Програма за управување со живеалишта и екосистеми

Националниот парк Шар Планина е богат со живеалишта и екосистеми кои треба да бидат управувани согласно целите за зачувување. Програмата за управување со живеалишта и екосистеми ќе придонесе за исполнување на визијата на паркот за воспоставување на рамнотежа помеѓу традиционалните активности и зачувување на природата, на начин што не го загрозува опстанокот на видовите и нивната природна рамнотежа.

Главна цел на програмата е управување со живеалишта и екосистеми во согласност со целите за зачувување на национално и меѓународно ниво. Програмата ќе се реализира преку следните потпрограми и оперативни активности:

Потпрограма	Конкретни цели
3.2 Мерки за управување со живеалишта во согласност со целите за зачувување	Одржување и подобрување (или обновување) на живеалиштата со примена на соодветни мерки дефинирани за секоја од конкретните заштитени зони.
3.3 Мониторинг на живеалиштата	Развивање и имплементирање практичен, економичен, ориентиран кон резултати, лесен за комуникација систем за мониторинг на живеалиштата како основа за идно управување со природните вредности.

Потпрограма	Конкретни цели
3.4 Управување со податоци за природните вредности	Развивање практична и ефикасна база на податоци која ќе содржи информации што ќе се користат за заштита на природата и за известување до институциите и донаторите. Персоналот ќе биде обучен за прибирање, прикачување (upload), складирање и обработка на податоци.

3.2. Оперативен план за 2025 за управување со живеалишта во согласност со целите за зачувување

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
3.2.1 Воспоставување мерки за зачувување на загрозените живеалишта	Спроведена Програма за мерки за зачувување на загрозените живеалишта	**Државен буџет**, ПОНТ и Глобал Конзервејшн
3.2.2 Воспоставување мерки за зачувување на живеалиштата во шумите со голема природна вредност	Спроведена Програма за мерки за зачувување на живеалиштата во шумите со голема природна вредност	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн
3.2.3 Програма која ќе спроведе проценка на потребите за мерки за рехабилитација и ќе спроведе 5 пилот активности за трансформација на изданкови шуми во високостеблени шуми преку мерење на еколошките, социјалните и економските влијанија	Студија за проценка на потребата за трансформација на шумите во 5 пилот активности	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн
3.2.4 Фитосанитарни и одгледувачки интервенции против болести и штетници	Студија за фитосанитарни и одгледувачки интервенции и нивните ефекти	ПОНТ и Глобал Конзервејшн

3.3. Оперативен план за 2025 за мониторинг на живеалишта

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
3.3.3 Проценка на статусот на зачувување на живеалиштата	Извештај за статусот на зачувување на сите ЕУ живеалишта	ПОНТ, Глобал Конзервејшн и др.
3.3.4 Мониторинг на Abieti-Piceetum scardicum	Подготвени протоколи за мониторинг, собрани податоци од мониторингот во ГИС, годишни извештаи и завршен извештај за резултатите во 2026 година	ПОНТ, Глобал Конзервејшн и др.

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
3.3.5 Мониторинг на глацијални езера и планински влажни и водни станишта	Подготвени протоколи за мониторинг, собрани податоци од мониторингот во ГИС, годишни извештаи и завршен извештај за резултатите во 2026 година	**Државен буџет,** ПОНТ, и Глобал Конзервејшн
3.6 Мониторинг на шуми со голема биолошка разновидност	Подготвени протоколи за мониторинг, собрани податоци од мониторингот во ГИС, годишни извештаи и завршен извештај за резултатите во 2026 год.	**Државен буџет,** ПОНТ, и Глобал Конзервејшн
3.3.7 Мониторинг на живеалишта кои се чувствителни на ефектите од климатските промени	Подготвени протоколи за мониторинг, собрани податоци од мониторингот во ГИС, годишни извештаи и завршен извештај за резултатите во 2026 год.	**Државен буџет,** ПОНТ, и Глобал Конзервејшн

3.4. Оперативен план за 2025 за управување со податоци за природните вредности

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
3.4.4 Подготвени и одржувани ГИС податоци за геолошкото наследство и пределите во Националниот парк	Податоците од мапирањето и следењето на геолошките вредности и пределите се достапни во ГИС	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн
3.4.5 Воспост. заеднички механизми за мониторинг и споделување податоци за живеалишта, за видови (вклучително и крупни ѕверови),како и за актив.на нелегален лов и риболов	Механизмот за споделување податоци е воспоставен и избрани податоци се достапни на интернет страницата на Националниот парк	**Државен буџет,** ПОНТ, и Глобал Конзервејшн

Програма за управување со културното наследство

Територијата на Националниот парк Шар Планина е богата со културно наследство. Програмата за управување со културното наследство е директно поврзана со исполнувањето на визијата на паркот за воспоставување рамнотежа помеѓу зачувувањето на природата, заштитата и зачувувањето на важното културно наследство, како што се пределите, архитектурата и другите културни вредности.

Главна цел на програмата е да се заштити и промовира разновидноста на пределите и на културното наследство на паркот, вклучително и традиционалниот предел кој со векови се создавал преку интеракција помеѓу локалното население и природата. Програмата ќе се реализира преку следните потпрограми и оперативни активности:

Програма	Цел	Потпрограма	Конкретни цели
Управување со културното наследство	Да се заштити и промовира разновидноста на пределите и на културното наследство на паркот, вклучително и традиционалниот предел кој со векови се создавал преку интеракција помеѓу локалното население и природата.	4.2 Одржување на културните вредности	Промоција на културното наследство преку уметност, културни манифестации, објавување монографии и научни алатки поврзани со културно-историското минато.

4.2. Оперативен план за 2024 за одржување на културните вредности

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
4.2.3 Подготовка на календар на настани, фестивали, традиционални активности на територијата на паркот и соработка со локалните села во организирање на настаните	Подготвен календар на настани кој се ажурира на годишно ниво и негово промовирање на интернет страницата на националниот парк	Сопствен буџет, ЦНВП и др

Програма за развој на одржлив туризам

Националниот парк Шар Планина нуди голем потенцијал за развој на одржлив туризам. Програмата за развој на одржлив туризам е директно придонесува кон исполнување на визијата на паркот за воспоставување рамнотежа помеѓу зачувувањето на природата и развојот на туризмот.

Главна цел на програмата е Шар Планина да им посакува добредојде на туристи од целиот свет кои ги препознаваат и ќе уживаат во нејзините убавини и разновидноста на подрачјето. Посетителите придонесуваат во финансирањето на Националниот парк преку плаќање туристички такси, а еко-туризмот создава приходи за локалното население кое е активно вклучено давањето туристички услуги (водење, сместување и подготовка на традиционална храна). Програмата ќе се реализира преку следните потпрограми и оперативни активности:

Потпрограма	Конкретни цели
5.1 Развој на Стратегија за туризам на Национален парк Шар Планина	Развој на сеопфатна туристичка стратегија, туристички бренд со лого и корпоративен идентитет што ќе се користи во целиот регион;

Потпрограма	Конкретни цели
	спроведување програма за поддршка на одржлив туризам
5.2 Соработка со локалните актери и туристичките субјекти	Да се обезбеди дека туристичките услуги се овозможуваат во согласност со принципите за заштита на природата. Поддршка на локалното население во развојот на туристичките услуги. Услугите се обезбедуваат од лиценцирани водичи. Да се обезбеди наплата на такса за секоја услуга.
5.3 Воспоставување и одржување на инфраструктура за посетители	Развивање и одржување на потребната инфраструктура за посетители и вклучување на локалното население (патишта, патеки, засолништа, инфо точки, центар за посетители, инклузивен туризам), како и мобилна апликација со информации за зоните и вредностите на подрачјето.
5.4 Систем за управување со посетители	Воспоставување функционален и модерен систем за водење евиденција за бројот на посетители, влезници, такси за услуги, електронско плаќање.

5.1. Оперативен план за 2025 за развој на Стратегија за туризам за Национален парк Шар Планина

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
5.1.1 Развој на Стратегија за туризам за Шар Планина и портфолио на активности кои се поддржани од Националниот парк (набљудување на диви животни, планинарење, планински велосипедизам, скијачки тури итн.)	Органот за управување со заштитеното подрачје, поврзаните институции, универзитети и експерти.	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП
5.1.2 Развој на туристички бренд	Органот за управување со заштитеното подрачје, поврзаните институции, универзитети и експерти.	**Државен буџет,** УНЕП,
5.1.4 Подготовка на маркетинг програма за туристички услуги на регионално, национално и меѓународно ниво	Подготвена и имплементирана маркетинг програма	**Државен буџет,** УНЕП,
5.1.5 Програма за поддршка на развој на пакет за алтернативен туризам	Број на информативни настани и материјали за локалното население, подготвени промотивни материјали	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП

5.2. Оперативен план за 2025 за соработка со локалните актери и туристичките субјекти

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
5.2.1 Воспоставување соработка со тур-оператори и туристички агенции за промоција на паркот	Потпишан е меморандум за соработка со туристички субјекти	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП
5.2.3 Програма за редовна комуникација меѓу туристичките субјекти за соработка и заеднички напори за зачувување на природата	Органот за управување со заштитеното подрачје.	**Државен буџет,** ПК Љуботен, УНЕП
5.2.4 Едукација на локалното население за биолошката разновидност на планината Шара, дозволени и забранети активности, како и за безбедноста	Имплементирана едукативна програма за локалното население и годишни извештаи за активности, вклучително и број на учесници	**Државен буџет,** ПК Љуботен, УНЕП, АЛЦДФ
5.2.5.Програма за обука на тема комуникација наменета за ренџери, овчари и локално население за тоа како се комуницира со туристи	Спроведени програми за обука, подговотвени годишни извештаи за активности	Сопствен буџет, ПК Љуботен и др.
5.2.6. Програма за планински водичи со цел нивна едукација за биолошката разновидност на Шар Планина, правила, како идозволени и забранети активности	Спроведени Програми за обука за водичи и годишни извештаи за активностите, вклучувајќи и број на учесници	Сопствен буџет,ПК Љуботен др.

5.3. Оперативен план за 2025 за воспоставување и одржување на инфраструктура за посетители

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
5.3.1 Главен план за инфраструктура за посетители, вклучувајќи центри за посетители, туристички локалитети, коридори за ратраци, патеки за пешачење, патишта за движење моторни возила итн.	Развиен е Стратешки главен план за инфраструктура за посетители (вклучително и центри за посетители, влезови, туристички локалитети, видиковци, главни патеки за пешачење, коридори за ратраци итн.)	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн
5.3.2 Воспоставување на влезни пунктови во Националниот парк или на зони за кои се плаќа влез (вклучително и за користење на патишта во одредени подрачја)	Развиен план и воспоставени контролни пунктови, вклучително и поставување знаци за влез на неколку најпосетувани локации	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
5.3.3 Инвентаризација на постоечки планински засолништа, напуштени планински засолништа и план за реконструкција на напуштените засолништа	Органот за управување со заштитеното подрачје во соработка со МЖСПП, поврзани институции, универзитети и експерти.	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн
5.3.4 Инвентаризација на постоечки патишта, патеки, нивни цели за употреба, знаци, вклучително и нивната состојба; проценка на потребите за одржување и спроведување на мерки	Органот за управување со заштитеното подрачје во соработка со МЖСПП, поврзани институции, универзитети и експерти.	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн
5.3.5 Развој и одржување на инфраструктура за посетители (засолништа, патишта, знаци, патеки, мостови, итн.)	Органот за управување со заштитеното подрачје во соработка со МЖСПП, поврзани институции, универзитети и експерти.	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн
5.3.6 Програма за развој на туризмот на локалитети на отворено во зоната на активно управување	Органот за управување со заштитеното подрачје во соработка со МЖСПП, поврзани институции, универзитети и експерти.	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн
5.3.7 Развој на апликација за мобилен телефон за туристи, вклучувајќи и карта со зонирање и други информации во врска со ограничувањата, видовите и живеалиштата	Развиена мобилна апликација што ги опишува границите на паркот, зоните и дозволените и недозволени активности во зоните	ПОНТ

5.4. Оперативен план за 2025 за воспоставување систем за посетители

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
5.4.1 Воспоставување и одржување на систем за мониторинг на посетителите	Органот за управување со заштитеното подрачје во соработка со МЖСПП, поврзани институции, универзитети и експерти.	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн
5.4.2 Воспоставување и одржување на систем за наплата со предлог за наплата на надоместоци од посетители	Подготвен извештај врз чија основа паркот ќе започне со наплата од посетителите и од корисниците на услугите во паркот	**Државен буџет**, сопствени средства и др.
5.4.3 Едукација на посетителите врз основа на подготвен кодекс на однесување со информативни материјали за посетители	Подготвени материјали за едукација на посетители	Сопс.средства, УНЕП, ПОНТ и Глобал Конзервејшн и др.

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
5.4.4 Програма за проценка на потребите, барањата и консолидирана спасувачка служба за интервенции на целата територија на Шар Планина	Подготвен план и консолидирана спасувачка служба	**Донатори**
5.4.5. Склучување договор и опремување на спасувачка служба на планина	Купена опрема, обучени луѓе, склучен договор со спасувачка служба	**Донатори**
5.4.6 Мониторинг на влијанието од туристичките активности врз животната средина во Националниот парк (вклучително и скијачкиот центар)	Подготвени протоколи за мониторинг, собрани податоци од мониторингот во ГИС, годишни извештаи и завршен извештај за резултатите во 2026 година	**Сопств.средства**, ПОНТ, УНЕП, и др.

Програма за локален развој

Програмата за локален развој ќе придонесе за исполнување на визијата на паркот дека заштитеното подрачје овозможува економски придобивки за локалното население и придонесува за развојот на зелена економија. Органот за управување со Националниот парк го поддржува развојот на комуналната инфраструктура и ја зајакнува улогата на жените во локалниот развој.

Главна цел на програмата на Националниот парк Шар Планина е активна поддршка на развојот на планинските села. Програмата ќе се реализира преку следните потпрограми и оперативни активности:

Потпрограма	Конкретни цели
6.1 Рамка за финансирање на локалниот развој	Воспоставување неколку програми што ќе му овозможат на локалното население да учествува во развојот на планинските села
6.4 Известув. и мониторинг на урбанизацијата	Воспоставување редовен систем за мониторинг и известување кој ќе придонесе за регулирање на урбанизацијата во согласност со зонирањето на паркот

6.1. Оперативен план за 2025 за финансирање на локалниот развој

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
6.1.2 Физибилити студија за употреба на остатоци од дрво (собирање, производство и складирање на дрвени деланки, поддршка при подготовка на апликации за апарати кои користат	Подготвена физибилити студија за греење со користење на отпад од шума	Сопствен буџет**,** УНЕП, други.

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
дрвна биомаса, организирано греење во училиштата и општинските згради)		
6.1.5 Креирање ознака за потекло на производот и географска одредница Шар Планина	Дизајниран и регистриран бренд; дефинирани критериуми за употреба и евалуација	Сопствен буџет**,** УНЕП, други.
6.1.7 Програма за стимулирање со цел да се креираат зелени работни места за млади луѓе (енергетска ефикасност, активности за зачувување на природата, мониторинг, превоз со коњи, водичи за планинарење, обработка на локални производи итн.)	Извештај во 2026 година за бројот на иницијативи кои се успешно воспоставени	**NatureReturn,** УНЕП,

6.4. Оперативен план за 2025 за известување и мониторинг на урбанизацијата

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
6.4.3 Попис на капацитети кои нудат услуги за сместување и ресторанска исхрана	Подготвен регистар на капацитети кои нудат услуги за сместување и ресторани на територијата на паркот	Сопствен буџет**,** УНЕП, други.

Програма за информирање, подигање на јавната свест и едукација

Програмата за информирање, подигање на свеста и едукација ќе придонесе за исполнување на визијата на паркот за активно подигнување на свеста и овозможување информации за вредностите на подрачјето кај локалното население и кај посетителите, преку едукативни програми и настани, за потребата да се заштитат живеалиштата, видовите, екосистемите и пределите и придобивките од здрава средина.

Главна цел на програмата е да се обезбедат информации и да се подигне свеста за природните и културните вредности, целите на заштитеното подрачје и неговото зонирање, ограничувањата и придобивките од мерките за зачувување, како и поволностите од паркот за локалното население. Таа ќе понуди едукативни активности за сите посетители и целни групи соодветно да ги доживеат вредностите на Националниот парк. Програмата ќе се реализира преку следните потпрограми и оперативни активности:

Потпрограма	Конкретни цели
7.1 Развој на инфраструктура за едукација за животната средина	Воспоставување внат. и надв. интерактивни капацитети за едукација на туристите и децата.
7.2 Комуникација вклучително и присуство на социјалните мрежи	Воведување еколошки образовни програми и обучен персонал кој е квалификуван за нивно спроведување.

7.1. Оперативен план за 2025 за развој на инфраструктура за едукација за животната средина

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
7.1.1 Означување на граници на паркот, зони, поставување ограничен број знаци за влез и информативни табли	Границите на паркот и најпосетуваните локации се означени со информативни табли	Донатори и **Државен буџет**
7.1.2 Подготовка и дистрибуција на едукативни материјали (видови, дозволени и забранети активности, кодекс на однесување итн.)	Печатени и дистрибуирани бројни информативни материјали	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн

7.2. Оперативен план за 2025 за комуникација, вклучително активности на социјалните мрежи

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
7.2.2 Споделување редовни информации за паркот на интернет страница и на социјалните мрежи	Број на објави; број на членови	Сопствен буџет и сите грантисти на ПОНТ

Програма за управување, менаџмент, организација на работата и финансирање

Програмата за управување, менаџмент, организација на работата и финансирање е директно поврзана со исполнувањето на визијата на паркот дека органот на Националниот парк управува со заштитеното подрачје врз основа на стратешко планирање, обезбедува различни извори на финансирање, води и управува со човечки ресурси во организирањето, овозможувајќи притоа најсовремена обука за персоналот, соработка со соседните и прекуграничните заштитени подрачја и градење добри односи со засегнатите страни во и надвор од паркот.

Главна цел на програмата е имплементација на ефикасно управување, планирање, стратешки развој и силни капацитети кои ќе обезбедат постојани и одржливи финансиски ресурси. Програмата ќе се реализира преку следните потпрограми и оперативни активности:

Потпрограма	Конкретни цели
8.2 Лидерство	Формирање и одржување на добро управувана и администрирана институција чија цел е управување со заштитеното подрачје.
8.3 Управување со човечки ресурси	Воспоставување соодветна, компетентна, добро управувана и поддржана работна сила за заштитеното подрачје. Овозможување обука за персоналот на различни теми.

Потпрограма	Конкретни цели
8.4 Финансиско управување	Обезбедување дека зашт. области се соодветно финан. и дека се обезбедени ресурси за нив, и дека тие ресурси се ефективно и ефикасно распределени и искористени. Пристап до меѓ. донатори. Поврзаност со Натура 2000 и LIFE; програма за прекугранична сораб.а (Маврово, Косово, Албанија).
8.5 Административно известување и документирање	Воспос. и спров. процедури за раководење со информации, документација и известување.
8.6 Комуникација и соработка	Градење и користење на вештини потребни за ефективна комуникација и соработка.

8.2. Оперативен план за 2025 за лидерство

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
8.2.1 Развој на програма за лидерство, вклучително и работни процеси, структури за управување, надзор и насоки за персоналот	Развиена е лидерска програма која е имплементирана во Јавната установа	Сопствени средства, ПОНТ и други

8.3. Оперативен план за 2025 за управување со човечки ресурси

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
8.3.3 Развој и имплементација на Програма за човечки ресурси	Подготвена и спроведена Програма за човечки ресурси во Јавната установа; број на обуки; број на учесници на обуките	Сопствени средства, државен буџет, ПОНТ и други
8.3.4 Обука за подготовка на годишни програми, извештаи од протоколите за мониторинг	Годишни извештаи за сработеното	Буџет за управување со Националниот парк, УНЕП, УНДП, ЕУ, ГИЗ и други.
8.3.5 Сертифицирање и опремување на ренџери во заштитеното подрачје – ренџерска служба	Ренџерската служба е во функција	Сопствени средства, ПОНТ и Global Conservation
8.3.6 Изработка на Програма за проценка на учинокот, работните услови и шемите за наградување	Подготвени се годишни извештаи за проценка на учинокот	ПОНТ

8.4. Оперативен план за 2025 за финансиско управување

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
8.4.1 Развој и имплементација на Стратегија за финансиска одржливост, вклучувајќи бизнис план, меѓународни донатори, прекугранични програми, туристички такси и алтернативни извори на финансирање	Подготвена и имплементирана Стратегија за финансиска одржливост	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн
8.4.2 Воспоставување на постојана Програма за финансирање на планирањето и управувањето	Годишни финансиски извештаи	**Државен буџет,** ПОНТ, УНЕП, и Глобал Конзервејшн

8.5 Оперативен план за 2025 за административно известување и документирање

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
8.5.1 Известување на национално ниво, вклучувајќи ревизија и мониторинг на имплементацијата на Годишниот план, Планот за управување и МЕТТ (на годишно ниво)	Подготвени се годишни извештаи; подготвен е годишен извештај со МЕТТ	**Државен буџет,** ПОНТ

8.6 Оперативен план за 2025 за комуникација и соработка

Активност	Индикатор	Можни извори на финансирање
8.6.1 Воспоставување постојана програма за комуникација и соработка во регионот	Дефинирани се и имплементирани одговорностите за спроведување на програма за постојана соработка во регионот	Сопств.буџет. , УНЕП, УНДП, Еу, ГИЗ и др
8.6.2 Воспоставување постојана програма за комуникација и соработка со институции на национално ниво 8.6.3 Воспоставување соработка со НВО, универзитети, академици, др. експертски институции и останати засегнати страни со цел поддршка на	Дефин. се и имплементирани одговорностите за спровед. на програма за постојана соработка со институции на национ. ниво Дефин. се и имплементирани одговорностите за спроведување на програма за постојана соработка со	Сопств.буџет. , УНЕП, УНДП, Еу, ГИЗ и др Сопств.буџет. , УНЕП, УНДП, Еу, ГИЗ и др

Активност	**Индикатор**	**Можни извори на финансирање**
истражувачките напори и проекти	академици и НВО	
8.6.5 Воспоставување постојана програма за комуникација и соработка со институции и партнерства на прекугранично и меѓународно ниво	Дефинирани се и имплементирани обврските за спроведување на програма за постојана соработка со институции и партнерства на прекугранично и меѓународно ниво	Сопствен буџет, УНЕП, сите грантисти на ПОНТ, и др
8.6.6 Воспоставување комуникација и соработка со АД ЕСМ за управување со системот Шарски Води	Дефинирани се и имплементирани одговорностите за спроведување на програма за постојана соработка со АД ЕСМ	Сопств.буџет. , УНЕП, УНДП, Еу, ГИЗ и др.

5. Дополнителни активности

Покрај погоре наведените активности кои произлегуваат од потпрограмите од планот за управување, Ј.У.Н.П.Ш.П. дополнително ќе ги реализира следните активности:

- Ќе иницира и одржува редовна комуникација со сите заинтересирани страни и релевантни институции, со особено внимание посветено на локалните заедници и нивните потреби како и редовна соработка и партнерства со локалните самоуправи;
- Ќе се одржуваат редовни состаноци со стручниот колегијален орган;
- Ќе одржува редовни состаноци со управниот одбор, научниот совет и советот на заинтересирани страни на паркот;
- Ќе се залага за подготовка на Просторен план на територијата на Националниот парк;
- Ќе одржува редовна соработка со другите паркови во државата и странство со цел да ги надгради своите искуства и познавања во управувањето со заштитено подрачје;
- Ќе иницира и подготвува проектни апликации и наплата на услуги со цел да овозможи што поскора финансиска стабилност;
- Ќе ја застапува институцијата на релевантни настани;
- Соработка и партнерства со научно-образовните институции, граѓански организации, клубови и др.

6. Обуки за вработени

Планот за обуки е подготвен во согласност со потребите за воведување на вработените во функционирањето на новата институција Ј.У.Н.П.Ш.П. и тоа:

- Организирање обука за примена на Планот за управување со Националниот парк како и информирање за обврските на Ј.У.Н.П.Ш.П. по основ на сите релевантни закони;
- Организирање и одржување обука за вработените во ренџерската служба со цел да се подготват за полагање и добивање лиценца за чувари во заштитеното подрачје. Обуката вклучува и размена на искуства со ренџерите од другите Национални паркови во државата;
- Организирање обуки за следење на имплементација на модерни технологии од областа на одржливо управување со шумите за шумарските инженери и техничари;
- Размена на искуства со национални паркови надвор од државата;

Изготвил:
Раководител на одделение за заштита на природата
Анела Ставревска-Панајотова

Одобрил:
в.д. Директор на ЈУ Национален Парк Шар Планина
Емир Хусејн